

JULIAN TUWIM

Ur. 13 września 1894 w Łodzi, zm. 27 grudnia 1953 w Zakopanem. Wybitny poeta i tłumacz, prozaik. Urodził się w rodzinie łódzkiego urzędnika. Po ukończeniu nauki w gimnazjum zaczął studia na Uniwersytecie Warszawskim – początkowo na wydziale prawa, następnie na filozofii. Porzucił uczenie się ogarnięty pasją tworzenia poezji.

Pierwsze utwory poety ukazały się w czasopiśmie akademickim „Pro Arte et Studio” i zapewniły mu rozgłos nie tylko w stolicy. W tym czasie Tuwim założył wraz z grupą przyjaciół kabaret Pod Picadorem. Znany jest również jako współtwórca i czołowy przedstawiciel grupy Skamander, której w skład wchodził Antoni Słonimski, Jan Lechoń, Jarosław Iwaszkiewicz i Kazimierz Wierzyński. Nazwa grupy pochodziła od rzeki w Azji Mniejszej i nawiązywała do dramatu Stanisława Wyspiańskiego *Akropolis*, sygnalizując marzenia poetów o audytorium dla nowej sztuki.

Tuwim w dwudziestoleciu międzywojennym przez wiele lat współpracował z czasopismami („Skamander”, „Wiadomości Literackie”, „Kurier Polski” i inne). Był również autorem kultowych tekstów i piosenek kabaretowych oraz wierszy dla dzieci. Po wybuchu II wojny światowej opuścił Polskę. Wyjechał do Paryża, następnie przebywał w Brazylii i Stanach Zjednoczonych.

Do Polski Ludowej powrócił w 1946, rok po zakończeniu wojny. Fetowany przez ówczesne władze, kontynuował działalność literacką oraz kulturalną. Pracował na stanowisku kierownika artystycznego w Teatrze Nowym w Warszawie, współredagował „Problemy”. W 1949 otrzymał tytuł doktora *honoris causa* Uniwersytetu Łódzkiego oraz nagrodę literacką miasta Łodzi, a w 1951 – państwową nagrodę literacką I stopnia – najwyższe ówczesne wyróżnienie dla pisarza. Zmarł nagle.

Problematyka twórczości

W dorobku poetyckim Juliana Tuwima wyróżniamy trzy okresy: lata 1918–1926 – kiedy powstały tomiki poezji *Czyhanie na Boga*, *Sokrates tańczący*, *Siódma jesień*, *Wierszy tom czwarty*, *Słowa we krwi*, 1929–1936 – *Rzecz czarnolecka*, *Biblia cygańska*, *Treść gorejąca*, oraz 1940–1953 – *Kwiaty polskie*. W każdym z nich dostrzec można odmienne spojrzenie na rzeczywistość i sposób tworzenia poezji.

Pierwszy etap jego twórczości kojarzony jest ze Skamandrem. „Programowo bezprogramowi” poeci wchodzący w skład grupy przeciwstawiali się modernistycznym konwencjom poetyckim. W ówczesnej twórczości Tuwima zauważymy między innymi zwrot ku codzienności, apoteozę powszedniości, stosowanie języka potocznego, często pełnego wulgaryzmów. Jednocześnie autor dążył do prostoty wyrazu, czasami skupiał się na opisywaniu uczuć nieskomplikowanych. Znane z tego okresu utwory *Wiosna*, *Do krytyków*, *Życie* to przykłady dominacji optymizmu, witalizmu i zwyczajności.

Stanisław Gawliński pisał o twórczości poety jako o łączeniu przeciwieństw. Dostrzegał w niej elementy futurystyczne, klasycyzm i moralizatorstwo. Rzeczywiście, czytając poezję Tuwima, nie trudno rozpoznać różnorodne konwencje estetyczne. Na plan pierwszy wysuwa się dążenie do jasności w sposobie przekazywania myśli i prostota formy.

Poezja Tuwima doceniana była przez tych, którzy dostrzegli w niej świeżość i zerwanie z dotychczasowymi założeniami poetyckimi. Nie brakowało również głosów krytycznych, zwłaszcza ze strony przedstawicieli innych grup poetyckich. Zarzucano poecie gloryfikowanie banału i brak dbałości o estetykę słowa. A dla niego słowo właśnie miało wartość nadrzędną.

W początkowej fazie swej twórczości często eksperymentował, bardziej skupiając się na tworzywie (słowie) niż odbiorcy tekstu. Dyskusje wokół poezji Tuwima nie miały wyłącznie literackiego charakteru. Jego utwory, zwłaszcza te, które przeciwstawiały się w sposób satyryczny zacofaniu i krytykowały mieszczaństwo, budziły spory o charakterze obyczajowym i politycznym. W okresie narastania nastrojów antysemickich wiersze Tuwima stały się wyrazem buntu przeciwko nietolerancji i ksenofobii, których pisarz również doświadczył. Poeta stwierdzał, iż żyje „wśród głupich wielkorządców i tępej hołoty”.

Rzecz czarnoleska

Geneza utworu

W 1929 ukazał się tom zatytułowany *Rzecz czarnoleska*, zbiór wierszy, w których na plan pierwszy wysuwają się związki z tradycją narodową (klasycyzm). Tytuł był aluzją literacką do utworu Cypriana Kamila Norwida *Moja piosnka I: „Czarnoleskiej ja rzeczy / Chcę – ta serce uleczy”*. Widoczne są tu również nawiązania do twórczości Kochanowskiego. Dla poety istotny staje się proces tworzenia, troska o warsztat pracy, istota poezji. Twórca powraca do tradycji w treści i w formie. Jego ówczesne utwory emanują spokojem, rozważą, często mają charakter metafizyczny.

Rzecz czarnoleska jest opisem aktu tworzenia – czy raczej stwarzania się – poezji. Kreacja intensywnością zbliżona jest do boskiej, Słowo bowiem, jak w Biblii, wyłania się z chaosu i z wolna przeistacza się w „ład, konieczność, jedyność chwili”. Słowo zyskuje tu wartość nadrzędną, zaczyna funkcjonować autonomicznie, samodzielnie: „bezmiar tworzywa sam się układa w swoją ostateczność”. Pomoc człowieka zdaje się bowiem zbędna, wyłonione z nicości słowo samo „woła, jak się nazywa”. Samodzielność podkreśla jego siłę. Dzięki tak powstałej poezji człowiek odkrywa sens istnienia. „Ciemny sens człowieczy” ulega przemianie, staje się „zbudzony i wyzwolony”, zaczyna naprawdę istnieć dopiero w momencie, gdy zostaje „ostrym promieniem na wskroś prześwietlony”.

Wspomniane wcześniej związki utworu z twórczością Kochanowskiego i Norwida należy potraktować nie jako naśladowanie mistrzów, ale korzystanie z ich dorobku stwarzaniu własnej wizji poezji.

Konwencja na tle tradycji

Tytułowa *Rzecz czarnoleska* to wiersz, który zaliczymy do dojrzałej twórczości Tuwima. Widoczne w nim nawiązania do Kochanowskiego i Norwida można odczytać jako hołd złożony klasycyzmowi (w latach trzydziestych Tuwim zafascynowany jest Horacym, który staje się dla niego „symbolem tradycji humanistycznych, symbolem trwałości sztuki”) oraz odwołanie do wielkiej literatury narodowej. Wiersz ten i inne zawarte w tym zbiorze należy do utworów stonowanych, refleksyjnych, doskonałych pod względem formy.

Styl i język

Styl wiersza jest pełen dostojeństwa i powagi, słownictwo możemy określić jako wyszukane (przeistacza, człowieczy). Elementy te współgrają z wymową utworu, skłaniają odbiorcę do refleksji, są typowe dla poezji klasycznej. Związek z nią podkreśla także budowa, której schemat (11, 11, 11, 7) może kojarzyć się z tzw. strofą saficką (różnica dotyczy liczby sylab w ostatnim wersie).

Tuwim, który w swoim dorobku poetyckim wykorzystywał zarówno kolokwialne sformułowania, jak i eksperymenty lingwistyczne, w *Rzeczy czarnoleskiej* składał hołd jasności i harmonii.

Najważniejsze cytaty

Słowo ciałem się stało
I mieszka między nami,
Karmię zgłodniałe ciało
Słowami jak owocami.
(*Słowo i ciało*)

Tajemniczeją rzeczy, fantastycznieją zdania,
I mówić coraz trudniej i milczeć coraz boleśniej.
(*Życie codzienne*)

I od stolicy do stolicy
Zawołaj, broniąc swej krwawicy:
„Bujać – to, panowie szlachta!”
(*Do prostego człowieka*)

(Opr. K.M.-B.)